

УДК 811.161.2'373.46

БІБЛІСАНТРОПОНІМИ АВРААМ – САРА, ЙОСИП – МАРІЯ: ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ В КООРДИНАТАХ УКРАЇНСЬКОГО МОВНОКУЛЬТУРНОГО ВИМІРУ

Галина ТИМОШИК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, ауд. 233, 79001 Львів, Україна
тел.: +380 (32) 2394355*

У запропонованій статті об'єктом лінгвістичного осмислення стали найменування подружніх пар, відібраних за критерієм їх значущості в біблійній історії, частотою вживання у Святому Письмі та різноспектральною адаптивною поведінкою в координатах мови-реципієнта (української), де вони існують на рівні перекладних святописемних текстів та поза їх межами.

Ключові слова: біблісантропонім, святописемний текст, етимологія, перейменування, прізвищеві назви.

Християнство поповнило українську мову численним лінгвістичним матеріалом (словами, фразеологічними зворотами), замінило давньоукраїнський сакральний інструментарій найменуваннями нового віровчення. Особливих модифікацій зазнала система давньоукраїнських імен. Значна частина онімів святописемного тексту ввійшла в україномовний іменник і докорінно змінила його.

Особливість біблійного ономастикону полягає у тому, що він: *по-перше*, функціонує в системі неавтентичного перекладного тексту – Святого Письма, яке є фундаментальним твором християнського віровчення й формує осердя конфесійного стилю (оскільки перекладний біблійний текст є наріжним каменем конфесійного стилю для українських християн; трансформуючись в український мовнокультурний вимір, він зазнав численних перекладних модифікацій і, як уже зазначалося, транспонував чимало лінгвістичної інформації (наприклад, онімної) у нього); *по-друге*, фіксує найменування осіб, які згідно з історичним фактажем, реально існували в період розповсюдження нового віровчення, або зазначає імена персонажів міфічних переказів та ін. (Різножанрову новозавітну літературу створено значно пізніше від тих подій, які у ній відображено. Зрозуміло, що автори святописемних текстів, зважаючи на авторське право, могли суб'єктивно інтерпретувати та подати у святописемному тексті той чи той біблієонім); *по-третє*, містить елементи різних антропосистем (локалізуючись у корпусі новозавітних текстів, біблійні оніми формують цілісну систему, у якій найменування чітко диференціюються за мовою-джерелом на гебрійські, арамейські, давньогрецькі, латинські та ін).

Біблійна ономастика як феномен мовної номінації упродовж тривалого часу перебувала на периферії вітчизняних лінгвістичних студій, хоча у своєму арсеналі налічує чимало фундаментальних наукових розвідок, які розглядають окремі фрагменти цієї мовної сутності. Здебільшого це перекладні чи автентичні лексикографічні надбання: [1], [6], [27], лінгвокультурологічні студії [13], [37] та ін.

Антропонімікон святописемного тексту – це монолітна єдність, що змодельована розгалуженою мережею різнотипних зв'язків, де перманентно важливими є родинні

зв'язки. Прочитання антропонімного коду Святого Письма крізь призму родинної спорідненості дасть змогу виявити не лише особливості функціонування імені в канві сакрального тексту, а й розкриє глибинні механізми розгортання біблійної історії. Щоб означити сферу вживання імені, зокрема в царині біблійного тексту, використовують означення біблійний: «біблійний Авраам (Аврам)», «біблійна Сара (Сарра)», «біблійна Марія» (позначає і матір Ісуса, і Марію Магдалину), «біблійний Йосип» та ін.

1. Старозавітне подружжя: патріарх Авраам та його дружина Сара

«Величний батько» й «родоначальник сили-силенної народу». Проріа поміна – важливий компонент мовного універсуму кожного етносу. Пропріальна лексика є своєрідним етнокультурним кодом, прочитання якого допомагає глибше пізнати природу не тільки самого явища, а й дослідити лінгвальні, історичні, ментальні та інші особливості розвитку й побутування певного етносу. Дослідники пов'язують імена з історією народу та стверджують, що в них відображено побут і його історичний розвиток [5, с. 187].

Святописемна (зокрема старозавітна) антропоніміка вміщує цікаву інформацію, яка розповідає про релігійні, філософські погляди давніх ізраїльтян. Найменування осіб у старозавітні часи могло вміщувати передбачення або ж мету життя новонародженого. Серед біблісантропонімів старозавітного тексту особливе місце належить найменуванню подружжя Авраама й Сари, що стало важливим фрагментом біблійної історії та гебрейської історіографії. Це дає змогу сприймати означені біблісантропоніми як своєрідні ідіоетнічні ідентифікатори. «Авраама й Сару, родоначальників ізраїльського народу, співвідносять з Адамом і Євою, прабатьками роду людського» [25, с. 435].

У сучасній бібліїстиці «Авраама вважають фізичним прабатьком єврейського народу» [25, с. 27]: אַבְרָהָם לְמַטֵּה בְנֵי מִצְרָיִם. אֲנִי מִצְרָיִם → καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλῆτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν² → Бо й я Ізраїлянин, із насіння Авраамового, із роду Веніямінового (1a)³, Бо й я Ізраїлянин, із насіння Авраамового, із роду Бенямінового

¹ Цитати оригінального тексту Старого Завіту подано за виданням: Тора: Пятикнижие и Гафтарот (הַפְּסוּקִים הַחֲמֵשֶׁה וְהַפְּטוּרִים). Ивритский текст с русским переводом и классическим комментарием “Сончино” / [сост. д-р Й. Герц]. – М. : Мосты культуры; Иерусалим : Гешарим, 2006 (5761). – 1456 с; Нового Завіту – за івритомовним перекладом грекомовного оригіналу Нового Завіту: הַבְּרִית הַחֲדָשָׁה. Новый Завет по-еврейски и по-русски. The Society for distributing Hebrew Scriptures. – England, 1996.

² Цитати оригінального (грецького) тексту Нового Завіту подано за виданням: The Greek New Testament. Fourth Revised edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, and Allen Wikgren. Fourth revised edition, 2nd print. Deutsche Bibelgesellschaft. – D-Stuttgart, 1994.

³ Для диференціації новочасних перекладів Святого Письма Новозавітного Канону вводимо нумерацію, що побудована на хронологічному принципі. Відповідно до часу виконання перекладу виділяємо: (1a) – Святе письмо Нового Завіту мовою русько-українською переклали вкупі П. А. Куліш і Д-р И. Пулюй, Відень, 1871. – Печатано у Львові в друкарні Товариства імени Шевченка, 1880; (1б) – Святе письмо Старого і Нового Завіту мовою русько-українською. Репринтне видання Нью Йорк, Лондон, 1930. Переклад П. О. Куліша, І. С. Левицького і д-ра І. Пулюя. – Союз біблійних товариств, USA, Sweden, 1991 (у статті аналізуємо обидві редакції Кулішевого перекладу, оскільки вони різні); (2) – Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена / Переклав І. Огієнко. – Druckhaus Gummersbach, West-Germany, 1988; (3) – Святе Письмо

(16), Бо й я ізраїльтянин, із насіння Авраамового, Веніямінового (2), Бо і я ізраїльтянин, з роду Авраама, з коліна Веняміна (3), Адже і я ізраїлець – з нащадків Авраама, з Веняминового племені (4) [Рим 11:1]. Авраам «був першим з патріархів. У давнину на Близькому Сході патріарх – засновник і керівник роду, але статус Авраама вищий, бо він був засновників цілої нації – євреїв, а також інших народів» [8, с. 26]. Образ біблійного Авраама «поєднує низку рис. Це – прародич євреїв, а через синів від Агари і Кетури – різних арабських племен; через свого внука Ісава (сина Якова) – прабадько едомітів; з ним пов'язано (через племінника Лота) походження моавитян та амонитян» [17, т. 1, с. 27].

У давніх гебреїв ім'я не лише називало свого носія. «Перш за все ім'я мало на меті адекватно описати особистість носія. На першому рівні воно мало позначати певну особу й зробити її впізнаваною в суспільстві, при цьому не лише в людському суспільстві, а й у світі духів» [38, с. 6]. Якщо ж людина не мала імені або ж втрачала його, то це означало, що вона переставала існувати: «Відсутність імені еквівалентна небуттю» [24, с. 162]. Тому «в біблійні часи побутувала думка про те, що якщо людина перестала бути тотожна своєму імені, необхідно було їх знову поєднати. Іншими словами, серйозні зміни в особистості чи в умовах життя могли спричинити зміну імені. Така практика зафіксована в Біблії неодноразово» [38, с. 7].

Явище перейменування відображає глибоке переосмислення ціннісних орієнтирів особистості, модифікацію (зміну) її статусу. «Неможливо по-справжньому оцінити сенс і значущість цієї події, не розуміючи важливості імені та його функції в давній близькосхідній культурі. Перш за все потрібно сказати, що ім'я було не просто вигідним засобом ототожнення особистості. Ім'я людини було тісно пов'язане зі самою сутністю її буття й складно перепліталось з її індивідуальністю» [24, с. 162]. Бібліантропоніми **Авраам** (Аврам) та **Сара / Сарра** (Сараї, Сара) виникли в процесі перейменування. Дмитро Щедровицький слушно зазначає: «Зміна імені Авраама й Сарри має й таємний, символічний зміст, такий, який належить до духовного світу людини... Авраам символізує дух людини, а Сара – його душу» [37, с. 146].

Отже, у святописемному тексті бібліантропонім у варіативному звучанні – *Авраам, Авраам* – ужито для найменування одного персонажа біблійної історії. Зі слів Надії Мечковської: «В юдаїстичній міфології зафіксовано напружене «вслухування» давньої людини в саме звучання імені. Старший з ізраїльських патріархів, прийнявши «Завіт (Заповіт)» від Бога, отримує й перетворене ім'я: було Аврам («батько прекрасний») – стало Араам («батько багатьох»)» [16, с. 51], де «*Ав* означає «батько», *рагам*, друга частина нового імені, вказує на численність. Зміна імені підкреслює місію Авраама «привести всі народи під крила Шхіни, Божественної присутності»» [31, с. 81]. В енциклопедії Брокгауза зазначено: «Ім'я патріарха спочатку звучало як Авраам, але згодом було змінено на Авраам (Бут 17:5). Обидві форми за значенням відповідають вихідному *авірам* – «(мій) батько звеличений», при чому під словом «батько» можемо розуміти Бог. У Бут 17:5 А(враама) тлумачать як «батька багатьох» [євр. *ав-амон*]. Маємо підтвердження щодо існування цього імені на Близькому Сході у II тисячолітті до Р. Х.» [3, с. 9].

Старого та Нового Завіту / Перекл. з давньогрецької І. Хоменко-Плюта. United Bible Societies, 1990; (4) – Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа: З 4-го повного перекладу Біблії / Перекл. з давньогрецької о. Рафаїл Туркняк. – К., 2000.

Зміна імені патріарха була знаком Завіту, що уклав Бог із Авраамом. Олександр Мень пише: «Знаком Завіту стало ім'я патріарха – Авраам. Спочатку його названо Аврам, що означає “Вищий (Бог) – батько”»; нове ім'я перекладаємо як «батько багатюх» [21, с. 167]. Дмитро Щедровицький зауважив: «Однак насправді це ім'я він отримує лише в момент укладання завіту з Богом. Початкове його ім'я אַבְרָם <Аврám>, що означає «батько вишини» чи «високий отець»: אַבְ <ав> – «батько», רַם <рам> – «високий». Це ім'я знаходимо в давніх пам'ятках Акаду у вигляді «Абураму». Авраам, як ми пам'ятаємо, походив зі сім'ї священників Шумеру, астрологів, «що спостерігали висоту, вишину». Але Бог змінює його ім'я, вводить у нього ще одну літеру ה <гей>, а ім'я патріарха стає אַבְרָהָם <Аврагám> – “батько багатюх”» [37, с. 144].

Здавалося б зміна імені патріарха на перший погляд була незначною. До антропонімена додали один фонетичний сегмент, який докорінно модифікував не лише значення імені, а й розкрив план творця щодо призначення цієї особистості в біблійній історії: וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת־שֵׁם אַבְרָם וְהָיָה שֵׁם אַבְרָם כִּי אַבְרָהָם וְזֶה נִשְׁמָע וְזֶה נִשְׁמָע וְזֶה נִשְׁמָע → καὶ οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομα Ἀβραμ, ἀλλ' ἔσται τὸ ὄνομα σου Ἀβραάμ, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε → І не зватимуть уже тебе на імя Аврам, а буде імя твоє Авраам, бо я вчинив тебе отцем купи народів (16), І не буде вже клікатись ім'я твоє: Аврам, але буде ім'я твоє: Авраам, бо вчинив Я тебе батьком багатюх народів (2), Отож уже більше не зватимешся Аврам, лише Авраам буде твоє ім'я, бо батьком многоти народів я тебе зроблю (3) [Бут 17:5].

У сучасній біблістиці натрапляємо на розлогі інтерпретації етимології цього імені. Біблісантропонім Авраам «‘abrām’ широко вживане на Сході семітське ім'я бере свій початок у другому тисячолітті до н. е. Це є скорочена форма від 'ābirām...» [40, с. 3]. У численних біблієзнавчих студіях наполягають «на історичності Авраама й ери патріархів», однак натрапляємо й на глобальніші інтерпретації, у яких патріархів (у тому числі й Авраама) вважають місцевими ханаанськими божествами, де Авраама асоціюють з центральним месопотамським божеством і пов'язують з культом місяця, Сару – «з місячною богинею, а батька Авраама – Фару з місяцем (= Yerah)» [40, с. 3–4]. Автори «Dictionary of Deities and Demons in the Bible» припускають, що: «Пізнніше вшановування «батька Авраама» ймовірно утворене від раннього ізраїльського, а саме: ханаанського родового культу Авраама» [40, с. 4]; וְיָהוָה שָׂרַי כַּלְתּוֹ אֶת־אַבְרָם → καὶ ἔλαβεν Θαρα τὸν Ἀβραμ υἱὸν αὐτοῦ ... καὶ τὴν Σαραν τὴν νύμφην αὐτοῦ γυναῖκα Ἀβραμ → І взяв Тара Аврама ... і невістку свою Сару, сина свого Аврама жінку (16), І взяв Терах Аврама, сина сого, ... і Сару, невістку свою, жінку Аврама, сина свого (2), Взяв Терах Аврама, свого сина ... і Сараї, свою невістку, жінку Аврама (3) [Бут 11:31].

У старозавітному тексті зазначено, що: וְיָהוָה הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם וְאֶת־הָרָן → Θαρα ἐγέννησεν τὸν Ἀβραμ καὶ τὸν Ναχωρ καὶ τὸν Ἀραμ → Тара появила Аврама, Нагора і Гарана (16), Терах породив Аврама, і Нахора, і Гарана (2), У Тераха народилися Аврам, Нахор і Гаран (3) [Бут 11:27]. Однак і Сара (Сарай) була його донькою, а, отже, сестрою по батькові: וְגַם אֶמְנָה אֶחָתַי בְּתֻרְבִי הוּיָא אֵשֶׁת לֹא בְתֻרְבִי וְהָיָה לִי לְאִשָּׁה → καὶ γὰρ ἀληθῶς ἀδελφή μου ἐστὶν ἐκ πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός· ἐγενήθη δέ μοι εἰς γυναῖκα → Отже справді вона сестра мені по панотцеві, а не паніматці, та стала мені женою (16), І притім вона справді сестра моя, – вона дочка батька мого, тільки не дочка матері моєї, – і стала за жінку мені (2), «Та вона таки справді моя сестра, дочка мого батька, однак не дочка моєї матері, тож стала мені за жінку» (3) [Бут 20:12] – зазначає Авраам. Це подружжя

створене Божественною сутністю для виконання важливої місії в біблійній історії. Той, хто намагався його зруйнувати (хай навіть невідомо «Аврам, боячись, що через її незвичайну красу його життя буде в небезпеці, видав С(ару) за свою сестру. Вона привернула увагу фараона, і він узяв її у свій гарем, але потім дізнався правду і відіслав їх обох з Єгипту» [18, с. 284]), був жорстоко покараний: $\text{וַיִּחַדֵּם עַל־דָּבָר שֶׁרָאָה וַיִּשְׁאָל אֲבְרָם וַיֹּאמֶר וַיִּחַדֵּם עַל־דָּבָר שֶׁרָאָה} \rightarrow \text{καὶ ἤτασεν ὁ θεὸς τὸν Φαραῶ ἐτασμοῖς μεγάλοις καὶ ποιηροῖς καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σαράς τῆς γυναικὸς Ἀβραμ} \rightarrow \text{Та вдарив Господь Фараона й дом його тяжкими язвами задля Сари, жінки Авраамової (16), І вдарив Господь фараона Аврама та дім його великими порážами через Сару, Аврамову жінку (2), Та ударив Господь фараона і його дім тяжкими карами за Сараї, жінку Аврама (3) [Бут 12:17].$

Згідно з іншими тлумаченнями «етимологія імені А(враам) невідома... Можливо, воно означає «батько піднесений», «батько розкішний» і є типовою формою особистого ранньосемітського імені Ав(и)рам. Після укладання завіту (бут 17:5) Бог змінює його ім'я на Авраам ('abrahām) – «батько багатых» народів. Обидві форми цього імені знаходимо в клинописах і єгипетських табличках, починаючи з ХІХ ст. до н. е. й далі, але ці імена не тотожні одне одному. Останню форму, можливо як таку, що має більш популярне значення, зазвичай вважають діалектним варіантом імені Аврам, хоча тут йдеться про нове ім'я (котре можливо включає в себе ранню форму арабського імені ḡhm = «численність»)» [18, с. 27]. «В єврейській традиції – зазначає Лідія Грановська, – вважають, що зведення етимології цього імені в Біблії до «ав хамон гоим» – «батько натовпу народів» є народною етимологією» [6, с. 27].

У «Словнику-довіднику біблійних осіб, племен і народів» Костянтина Костіва знаходимо розлогу етимологічну довідку щодо обох варіантів імені патріарха: «**Авраам** (високий, сильний, величний батько; батько височини, верховини): Первісне ім'я Авраама»; «**Авраам** (батько великого народу; батько багатых народів; отець сили-силенної, безлічі народів)» [27, с. 18].

Отже, Аврам (Авраам) реалізовував місію, означену Богом: «Господь вибрав Авраама бути родоначальником Ізраїлю (Бут 12:2, 17:4-8; Вих 51:2), Божого народу серед інших народів... Віра Авраама знає сильних випробувань і він стає «другом Божим» (Вих 41:8, Як 2:23) й отцем тих, хто слухняний у вірі (Рим 4; Гал 3:6-14, Євр 11:8-19, Як 2:21-24)» [3, с. 11]. У Біблії «Авраама не випадково названо “другом Божим”» [21, с. 173]: $\text{וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־אֲבְרָם וַיִּשְׁמְרֵם אֱלֹהִים אֶת־אֲבְרָם} \rightarrow \text{καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή ἡ λέγουσα, "Ἐπιστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην καὶ φίλος θεοῦ ἐκλήθη} \rightarrow \text{И сповнілось писанне, що глаголе: «Увірував же Авраам Бóгові, полічено єму́ (те) за праведність, и дру́гом Бóжим наречено є́го» (1а), І сповнілось писанне, що глаголе: Увірував же Авраам Бóгові й полічено йому (те) за праведність, і другом Божим наречено його» (1б), І здійснилося Писання, що каже: «Авраам же ввірував Бóгові, і це йому зараховане в праведність, і він названий другом Божим» (2), Так здійснилось Писання, яке каже: «Авраам повірив Бóгові, і це зараховано йому за праведність», і він був названий приятелем Божим (3), І здійснилося Писання, що каже: Повірив Авраам Бóгові, і це зараховано йому в праведність, і був названий Божим другом (4) [Як 2:23]; $\text{וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־אֲבְרָם וַיִּשְׁמְרֵם אֱלֹהִים אֶת־אֲבְרָם} \rightarrow \text{λέγομεν γάρ, Ἐλογίσθη τῷ Ἀβραάμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην} \rightarrow \text{глаголемо бо, що полічено Авраамові віру за праведність (1а), глаголемо бо, що полічено Авраамові віру за праведність (1б), Бо говоримо, що «віра залічена Авраамові в праведність» (2), Бо ми говоримо: «Віра була зарахована Авраамові як оправдання» (3), Ми кажемо, що Авраамові віра зарахована у праведність (4) [Рим 4:9].$$

У святописемному тексті «ім'я Авраама само по собі або з іншими патріархами використовують для позначення Бога Ізраїля... Зв'язок Авраама з іменем Бога підкреслює основоположну роль, котру зіграв Авраам в укладанні заповіту між Богом і Ізраїлем» [25, с. 26]. Олександр Мень пише: «Сам Господь називає істинного Бога біблійної віри «Богом Авраама, Ісаака і Якова» (Мт 22:32). За словами ап. Павла, Авраам, що безмежно довіряв Богу, „є батьком усім нам”» [21, с. 162]: וְאֵלֹהֵי יִצְחָק וְאֵלֹהֵי יַעֲקֹב וְאֵלֹהֵי אַבְרָהָם → 'Eγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ [ὁ] θεὸς Ἰσαάκ καὶ [ὁ] θεὸς Ἰακώβ; → Я Бог Авраамів, и Бог Исааков, и Бог Яковів? (1а), Я Бог Авраамів, и Бог Исааків, и Бог Яковів? (1б), «Я Бог Авраамів, и Бог Исааків, и Бог Яковів» (2), Я – Бог Авраама, Бог Исаака й Бог Якова! (3), Я – Бог Авраама, и Бог Исаака, и Бог Якова? (4) [Мк 12:26]. Лідія Грабовська зауважує: «Авраама в єврейській традиції вважають не тільки засновником єврейського народу, а й основоположником юдаїстичного монотеїзму. Післябіблійна традиція приписує йому існування єдиного Бога, творця землі й неба та владики світу» [6, с. 27].

Біблісантропонім Авраам у святописемному тексті та поза його межами (у літературі богословського чи навіть світського характеру) функціонує з означеннями (біблійний Авраам, старозавітний Авраам, праведний Авраам), або у структурі стійких конструкцій (патріарх Авраам, праотець Авраам, отець Авраам) чи перифраз (біблійний патріарх, батько всіх народів). «Довге життя Авраама подано в Біблії як шлях людини, котру випробовує Бог» [21, с. 167]. «Авраам – зазначає Костянтин Костів, – це родоначальник сили-силенної народів, що родилися від нього тілом і духом. Жиди, мохаммедани та християни шанують його, як батька віри й Божого друга» [27, с. 18]: אֲבִירָאָם → Πάτερ Ἀβραάμ → Отче Аврааме (1а), Отче Аврааме (1б), отче Аврааме (2), Отче Аврааме (3), Батьку Аврааме (4) [Лк 16:24].

Святописемний антропонім Авраам належить до стійких зворотів, які зазвичай ідентифікують ідіоетнічну ознаку: **діти Авраамові**: בָּנֵי אַבְרָהָם לְנִי → Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ → В нас б'атько Авраам: бо я вам каж'у, що Бог зм'ожє з с'єго каміння п'ідняти д'ітей Авраамові (1а), В нас б'атько Авраам: бо я вам каж'у, що Бог зм'ожє з с'ього каміння п'ідняти д'ітей Авраамові (1б), «Ми маємо отця Авраама». Каж'у бо я вам, що Бог може п'іднести д'ітей Авраамові з ц'ього каміння! (2), Маємо за б'атька Авраама. Каж'у бо я вам, що Бог з ц'ього каміння може розбудити (до життя) д'ітей Авраама (3), Маємо б'атька Авраама. Бо каж'у вам, що Бог може з ц'ього каміння пробудити д'ітей Авраамові (4) [Мт 3:9]; **насіння (рід, потомство (спорадично нащадки)) Авраама**: וְיִרְעוּ אֲבִירָאָם לְנִי → τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι → Авраамові и насінню його (1а), Авраамові й насінню його (1б), Аврааму й насінню його (2), Авраамові і його потомству (3), Авраама і роду його (4) [Лк 1:55]; **син Авраама**: בֶּן-אַבְרָהָם → καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστίν → Яко ж бо и він син Авраамів (1а), бо й він син Авраамів (1б), бо й він син Авраамів (2), бо й він син Авраама (3), бо й він син Авраама (4) [Лк 19:9]; **донька (дочка) Авраама**: וּבַת-אַבְרָהָם → αὐτήν δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτώ ἔτη → Сю ж дочк'у Авраамову, що взяв Сатан'а, бач, вісімна́дцять р'оків (1а), Сю ж дочку Авраамову, що взяв сатана, бач, вісімна́дцять р'оків (1б), Чи ж цю дочк'у Авраамову, яку сатана був зв'язав вісімна́дцять ось р'оків (2), Цю жінку, дочку Авраама, що її сатана зв'язав ось вісімна́дцять р'оків (3), А цю дочку Авраама, яку зв'язав сатана ось уже вісімна́дцять р'оків (4) [Лк 13:16].

Стійкий зворот **лоно Авраамове** (וַיִּשְׁאוּהוּ הַמַּלְאָכִים לְ-חֵיקֵי אַבְרָהָם → καὶ ἀπερεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ → и перенесли його ангели на лоно Авраамове

(1а), і перенесли його ангели на лоно Авраамове (1б), і на Авраамове лоно віднесли його анголі (2), і ангели занесли його на лоно Авраама (3), і віднесли його ангели на лоно Авраама (4) [Лк 16:22]) у біблійному тексті позначає рай. Дмитро Щедровицький зауважує: «І навіть рай як такий названо у Новому Завіті «лоном Авраамовим» (Лк 16:23), тому що вірячи, входячи туди за Авраамом, ніби потрапляють в обійми, знаходять спокій на його грудях» [37, с. 153]:

Онім Авраам у Святому Письмі вжито й у генеалогічних списках, які ідентифікують родовід Ісуса Христа: אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק → 'Αβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ → Авраа́м породив Іса́ака (1а), Авраам породив Ісаака (1б, 4), Авраа́м породив Ісака (2), Авраам був батьком Ісаака (3) [Мт 1:2]; וַיְהִי כִּלְהַרְוֹת מִסְבָּרָהּ עַד־דָּוִד אַרְבָּעָה עָשָׂר → Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ 'Αβραάμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες → То всіх родів од Авраа́ма до Дави́да чотирна́дцять родів (1а), То всіх родів од Авраама до Давида чотирна́дцять родів (1б), А всіх поколінь від Авраама аж до Давида – чотирна́дцять поколінь (2), Поколінь же всіх було: від Авраама до Давида чотирна́дцять (3), Усіх же поколінь від Авраама до Давида було чотирна́дцять поколінь (4) [Мт 1:17].

Також біблісантропонім Авраам ужито в порівняльних конструкціях. Наприклад: הֲיִשְׁרָאֵל מִסְבָּרָהּ אֶת־אֲבִינִי אַבְרָהָם → μή σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν 'Αβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν → Хиба́ ти більши́й еси́, ніж оте́ць наш Авраа́м, що вмер? (1а), Хиба́ Ти більши́й еси́, ніж оте́ць наш Авраам, що вмер? (1б), Чи ж Ти більши́й, ані́ж оте́ць наш Авраам, що помер? (2), Невже більши́й ти, ніж Авраам, наш батько, який помер? (3), Чи Ти більши́й від нашого батька Авраама, який помер? (4) [Ів 8:53].

У святописемному тексті онім Авраам має 160 контекстуальних реалізацій, з них 72 у Новому Завіті («У Новому Завіті ім'я Авраама зустрічається 72 рази». [21, с. 162]). Первісний варіант найменування біблійного персонажа Аврам має 61 контекстуальну реалізацію в старозавітному тесті.

Особливості трансформаційно-адаптивного перетворення імені у процесі перекладання можна відобразити у вигляді схеми, де зазначено особливості фонетичної (1), морфологічної (фіналь) (2), акцентуаційної адаптації (3): 1) [s] → α → a; [ʔ] → β → v; [ʔ] → ρ → p; [s] → α → a; [ʔ] → α → a; 2) [ʔ] → μ → m; 3) акцентуацію не змінено.

Онім Авраам увійшов в український антропонімікон, однак належить до рідкоживаних, хоча на його основі утворено чимало *зменшено-пестливих, гіпокористичних антропонімічних форм*: «**Авра́м, Овра́м, Абра́м... Авра́мко, Авра́монько, Авра́мочко; Овра́мко, Овра́монько, Овра́мочко; Абра́мко, Абра́монько, Абра́мочко**» [4, с. 35].

Ще одним аргументом, який свідчить про різнорівневий процес освоєння оніма е прізвищеві найменування, що виникли на його основі: «**Абрагамович...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ович від вл. імені *Абрагам*; перв. значення – «син Абрагама...» [22, т. 1, с. 1]; «**Абрагамовський...** Утв. за допомогою складного прикм. суф. -ов-ськ- від вл. імені Абрагам; синонімічне до прізвища Абрагамович» [22, т. 1, с. 1]; «**Абра́м...** Утв. семант. способом від вл. імені Абрам...» [22, т. 1, с. 1]; «**Абрамішин...** Утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ин від назви матері Абрамиха (=дружина Абрама); перв. значення «син Абрамихи...» [22, т. 1, с. 1]; «**Абрамович...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ович від вл. імені (прізвиська) *Абрам...*; перв. значення «син Абрама...» [22, т. 1, с. 1]; «**Абрамчук...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -чук від вл. імені *Абрам* або за допомогою суф. -ук від зменш. вл. імені

Абрамко; перв. значення – «син Аврама (Абрамка)»...» [22, т. 1, с. 1]; «**Абрам'юк**... Патронімічне, утв. за допомогою суф. '-ук від вл. імені *Абрам*; перв. значення – «син Аврама»...» [22, т. 1, с. 1]; «**Авра́м**... Утв. лексико-семант. способом від бібл. вл. імені *Аврам*...» [22, т. 1, с. 2]; «**Авра́менко**... Патронімічне, утв. за допомогою суф. -енк-(о) від вл. імені *Аврам* перв. значення – «син Аврама»...» [22, т. 1, с. 2]; «**Аврамко́**... Утв. лексико-семант. способом від змеш. вл. імені *Аврамко*...» [22, т. 1, с. 2]; «**Аврамчу́к**... Патронімічне, утв. за допомогою суф. -чук від вл. імені *Аврам* або за допомогою суф. -ук від зменш. вл. імені *Аврамко*; перв. значення – «син Аврама (Аврамка)»...» [22, т. 1, с. 2]; «**Овра́менко**... Патронімічне, утв. за допомогою суф. -енк-(о) від вл. імені *Оврам* перв. значення – «син Оврама»...» [22, т. 2, с. 751].

Знаходимо біблісантропонім Авраам у прислів'ях та приказках, які відображають драматичний фрагмент у його життєвій історії – випробування Бога (коли він мав за Божим повелінням принести в жертву єдиного сина Ісаака): «Не утнеш, Аврааме, Ісаака, бо порох замок!... Не втне Аврааме Ісаака!... Таких примовок *од народу* я нігде не чував по Правобочних Українах, а чував од паничів то-що. Кажуть, що ніби десь коло Бердичева, чи коло Радомишля (а дехто каже не тільки там, а по інших місцях) на заїзнім дворі є малювання: праотець Оврам з рушниці бере на око Ісаака, а зверху ангол на панівку дзюрить. Внизу напис: «Не утнеш, Авраме и т. д.» Ном.» [35, с. 260]; «Не втнеш, отче Аврааме, бо тупа сокира» [35, с. 260].

У сучасній українській мові широко вживаним є вислів «*лоно Авраамове*», «*на лоні Авраама*», «який, – услід за біблійним текстом, – вживається, як синонім до слів «рай», «потойбічний світ»: Насамперед треба всіх тиранів послати на *лоно Авраама* і Ісаака, – говорив Комар з п'яним запалом, – а тоді вже полегшає (О. Маковей)» [13, с. 250]. Словосполучення *авраамове дерево* функціонує у терміній сфері: «Авраамове дерево, кущ чи деревце *Vitex Angus castus*» [32].

Зазнавши конотонімізації, біблісантропоніми Авраам та Сара в сучасному мовленні виконуть роль етнонайменувань, зокрема називають представників єврейського народу [див.: 19, с. 35, с. 328].

«**Княгиня**» й «**родоначальниця багатьох людей**». Важливе місце в святописемній історіографії належить дружині Авраама Сарі: שָׂרָה אִשְׁתֵּי אַבְרָם שָׂרָה → ὁνομα τῆς γυναίκης Ἀβραὰμ Σαρά → Імя Аврамовій жінці було Сара (16), Ім'я Аврамовій жінці Сара (2), жінка ж Авраама звалася Сарай (3) [Бут 11:29]. Ім'я «Сарай ... знаходимо в вавилонських письмових документах»⁴.

У старозавітному тексті «Сару представлено як дружину Авраама. Вона є матір'ю (matriarch) Ізраїлю» [40, с. 274]. «Ім'я матері (праматері) Сара *šārā*..., альтернативне написання *šārāy*, утворене від іменника **šarr*- 'суверенний; принц' і означає воно 'принцеса' чи щось подібне» [40, с. 724]. «Сарра [євр. Сарай «пані», «знатна»], звідна сестра й дружина Авраама, донька його батька Фари від другої дружини» [3, с. 860]. Згідно з іншими інтерпретаціями онім Сара пов'язують з найменуванням «місячної богині». Біблісантропонім пов'язаний з елементом в імені давньої арабської й набатейської божества Dushara Душара («He-of-Shara» – Він-з-Шара)... елемент Shara позначає місце розташування» [40, с. 274].

⁴ Тора: Пятикнижие и Гафтарот (חומשי תורה עם התפילות). Ивритский текст с русским переводом и классическим комментарием «Сончино» / [сост. д-р Й. Герц]. – М. : Мосты культуры – Иерусалим : Гешарим, 2006 (5761). – С. 58.

Біблісантропонім Сара (Сарра) виник у процесі перейменування біблійного персонажа: $\text{שָׂרָה שְׂמָהּ שָׂרָה שְׂרַי כִּי שָׂרָה שְׂמָהּ} \rightarrow \text{Σαρά ἡ γυνή σου, οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σαρά, ἀλλὰ Σαρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς} \rightarrow \text{Жену твою Сару не мусиш уже звати на імя Сара, а Сарра буде імя її (16), «Сара, жінка твоя, нехай свого ймення не кличе вже: Сара, бо ім'я її: Сарра...» (2), «Щодо Сараї, твоєї жінки, то не зватимеш її більше Сараї, бо Сара буде її ім'я...» (3) [Бут 17:15]. Як зазначає Дмитро Щедровицький, «попереднє її ім'я було שָׂרַי «Сарай»... Тепер стало שָׂרָה «Сарра»» [37, с. 146]. «На знак особливої милості Бог додає один звук у до імені його дружини» [16, с. 51]. «Попереднє її ім'я שָׂרַי <Сарай>, що означає «та, що бореться» («Її ім'я було змінено на Сарра (з Сара – сварлива)» [6, с. 123]). Тепер її ім'я стало שָׂרָה <Сарра> – «пані», «княгиня», «володарка». «Та, що бореться», «та, що змагається» стала «панею» [37, с. 146]. «Під час укладання заповіту обрізання Бог змінив ім'я Сари на Сарру, що означає «княгиня», «родоначальниця багатьох народів» (I Мойсеєва 17:15)» [27, с. 321].$

У новозавітному тексті Сару (Сарру) згадано декілька разів, де зазначено, що: «вона нагороджена за свою віру» [40, с. 274]: $\text{בְּאִמְנַתָּהּ בְּשָׂרָהּ הִלְלִיפְדָּהּ לְהוֹרִיעַ וְהַלֵּל} \rightarrow \text{Πίστει καὶ αὐτῇ Σάρρα στεῖρα δύνάμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβεν} \rightarrow \text{Вірою и сама Сάρра прийняла силу на зачатті насіння (1а), Вірою і сама Сарра прийняла силу на зачатті насіння (1б), Вірою й Сára сама дістала силу прийняття насіння, (2), вірою і сама Сара дістала силу прийняти насіння, (3), Вірою ж і Сарра, будучи неплодною, дістала силу зачати (4) [Євр 11:11].$

«Новий Заповіт, – пише К. Костів, – згадує про неї, як про глибоковіруючу та слухняну жінку та як символ свobodного горішнього Єрусалиму, що є матір'ю всім спасенним (Жидів 11:11; 1 Петра 3:6; Галатів 4:22, 26)» [27, с. 321]: $\text{אֲבִרְהָם וְקָרָאָהּ לוֹ שָׂרָי} \rightarrow \text{ὡς Σάρρα ὑπήκουσεν τῷ Ἀβραάμ κύριον αὐτὸν καλοῦσα, ἥς ἐγενήθητε τέκνα} \rightarrow \text{як Сára слухала Авраάма, паном його зовучи, котрої ви стали діт(ь)мі (1а), як Сара слухала Авраама паном його зовучи, котрої ви стали дітьми (1б), Так Сара корилась Авраамові, і паном його називала (2), як от Сара слухала Авраама, «паном» його звала (3), Так, Сарра слухалася Авраама, називаючи його паном (4) [1 П 3:6]$

Особливості трансформаційно-адаптивного перетворення імені у процесі перекладання відображаємо у вигляді схеми, де зазначено особливості фонетичної (1), морфологічної (фіналь) (2), акцентуаційної адаптації (3): **1)** [ש] → Σ → С; [ה] → α → a; [ר] → ρρ → ρ, ρρ; **2)** [ה] → α → a; **3)** акцентуації не змінено.

Грецька мова не могла адекватно транскодувати первісний варіант імені, тому відтворила, вірогідно, обидва варіанти імені, подвоївши приголосний ρ [p] у новому імені. Така традиція подання імені перейшла й у практику перекладання святописемного тексту новими мовами. Авторі новочасних перекладів не завжди відтворюють це подвоєння: שָׂרָה → Σάρρα (ж.) → Σάρρα → Сára (1а), Сарра (1б, 4), Сара (2, 3) [1 П 3:6]. Лише в перекладі Івана Хоменка (3) ім'я в первісній і зміненій формі відображає автентичне звучання, відповідно Сараї та Сара.

У святописемному тексті біблісантропонім Сара (Сарра) має 61 контекстуальну реалізацію, з них 4 у Новому Завіті. Первісний варіант найменування біблійного персонажа Сараї (Сара) має 17 контекстуальних реалізацій у старозавітному тесті.

У Книзі Товита натрапляємо на розповідь про іншу Сару («юдейська дівця з Екбатани, врятована за допомогою ангела Рафаїла від домагань Асмодея доброчесними Товією і його старшою дружиною» [17, т. 2, с. 410]) (21 слововживання): 'Εν τῇ αὐτῇ

ἡμέρα συνέβη τῇ θυγατρὶ Ραγουηλ Σαρρα Ἐκβατάνοις τῆς Μηδίας καὶ αὐτὴν ὄνειδισθῆναι ὑπὸ παιδιακῶν πατρὸς αὐτῆς → Того ж самого дня сталося, що й Сарі, дочці Рагуела, який жив у Екбатані, в Мідії, довелося слухати докори від однієї зі слугинь свого батька (3) [Тов 3:7].

Про неактивне засвоєння біблісантропоніма Сара в антропосистемі української мови свідчать 2 похідних утворення (*зменшено-пестливих, гіпокористичних форм імені*), а саме: «**Сара... Сáронька, Сáрочка**» [4, с. 178].

Прізвищевих найменувань, утворених на основі біблісантропоніма Сара (Сарра), в українському антропоніміконі не виявлено [див.: 22].

2. Новозавітне подружжя Марії та Йосипа: Свята Родина. У координатах україномовного виміру найменування новозавітного подружжя Марії та Йосипа має особливе прочитання і є символом міцної родини, еталоном відданості, всепрощення, вселенської любові. Життєпис Марії та Йосипа, безперечно, є важливим фрагментом новозавітної редакції біблійної історії.

На відміну від попередніх біблісантропонімів, номені Марія та Йосип (як такі, що позначають родичів Ісуса Христа) не зазнали конотонімізації й не стали ідіоетнічними ідентифікаторами, а, навпаки, вийшли за межі монокультурного середовища й набули особливого прочитання в координатах тієї чи іншої етнокультурної спільноти, що належить до християнської культури.

Батьків Ісуса Христа (Месії) здавна пошановували на теренах України. «Прийнято називати маленького Ісуса з батьками святим сімейством (святою родиною. Наприклад, Маркіян Нагірний «Свята Родина в художньо-поетичній візії Т. Шевченка» – Т.Г.). Ця назва з'явилася і поширилась завдяки картинам та іконам, на яких родина зображувалася» [13, с. 159–160]. Алла Коваль зазначає, що: «Вислів «**святе сімейство**» вживається і в переносному значенні, найчастіше з доброю іронією» [13, с. 160].

Пресвята Діва Марія. У святописемному тексті про Марію (матір Ісуса) зазначено небагато, а саме: «Марко робить тільки ескіз чи нарис до портрету юдейської жінки, котра була Матір'ю Ісуса... Матвій доповнює портрет Марії, зроблений Марком, але тільки у зв'язку з народженням і дитинством її сина... Лука зображає Марію ідеальною ученицею Свого Сина, Котрий є Її Господом... В Ів 19:25–27 Марію зображено біля підніжжя хреста, коли Ісус передоручає Іванові турбуватися за Марію, а Марії – за Івана...» [8, с. 553].

У Святому Письмі жіночі імена існували в автентичній і геленізованій формах «наприклад, Anna – Hannah; Johanna – Yehohannah; Elisabeth – Elisheba; Mary – Miriam...» [39, с. 36]. «Марія, гр(ецька) і лат(инська) форма давньоєврейського імені Мір'ям» [3, с. 551]. У новочасних перекладах Святого Письма (Новий Завіт) виявлено два жіночі імені, які у грецькому (оригінальному) тексті мають два різні графічні оформлення, де одне з них: • מַרְיָם → Μαριάμ, Μαρία → מְרִימָה שְׁמָה מְרִימָה וְהַעֲלָמָה וְהַעֲלָמָה לְאִשׁ וְשֵׁמוֹ יֵשׁׁוּסִי בֶן־מִרְיָם → πρὸς παρθένον ἐμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου Δαυὶδ καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ → до діви, зарученої чоловікові, на ім'я Іосифові, з дому Давидового; а ім'я діви Марія (1а), до діви, зарученої чоловікові, на ім'я Йосифові, з дому Давидового; а ім'я діви Марія (1б), до діви, що заручена з мужем бу́ла, на ім'я йому Йосип, із дому Давидового, а ім'я діви – Марія (2), до діви, зарученої чоловікові, на ім'я Йосиф, з Давидового дому; ім'я ж діви було Марія (3), до діви, зарученої з чоловіком на ім'я Йосип, із дому Давида; а ім'я діви – Марія (4)

[Лк 1:27]; מָרְיָם אִתּוֹ הָיָה הַיּוֹדֵם אֶת־הַיְלֵד עִמָּרְיָם אִתּוֹ → εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ → знайшли хлоп'ятко з Марією, матір'ю його (1a), знайшли хлоп'ятко з Марією, матір'ю його (1b), знайшли там Дитятко з Марією, Його матір'ю (2), побачили дитятко з Марією, матір'ю його (3), побачили Дитя з його матір'ю Марією (4) [Мт 2:11];

У сучасних біблійознавчих студіях знаходимо розлогі інтерпретації щодо походження цього імені. «**Марія**, Міріям, Маріям (В основі «Марії» лежить давньоєврейське ім'я «Міріям» й перекладається по-різному: бунт, протидія, обурення, яка чинить опір; за іншими поясненнями – гіркість, смуток, та, гірко ридає і ронить сльози; ще інше джерело подає – вищість, піднесеність, перевага, слава, знаменита, чудова)» [27, с. 235]. «Можливо, – згідно з іншими припущеннями, – в єврейську мову воно прийшло з єгипетської як жіноче ім'я «Maγyē» зі значенням “люба, мила”» [18, с. 205]. «Етимологія імені, – за іншими припущеннями, – «М(арія)» незрозуміла (можливо від кореня MRH, «бути гладким (огрядним)», в переосмисленні – «сильна», «прекрасна»; пор. корінь MRR – «бути гірким»)» [17, т. 2, с. 112].

У сучасних теологічних студіях «Церква називає Марію, Matῑr Icyca, theoktonos, тому Що її син – і єдиний Син Божий, homoousios (єдиносущий) з Отцем. У Новому Завіті Марія зображена справжньою ізраїльтянкою, взірцевою ученицею, жінкою віри й вірності, а також прототипом Церкви» [8, с. 553].

Особливості трансформаційно-адаптивних перетворень імені у процесі перекладання відображаємо у вигляді схеми, де зазначено особливості фонетичної (1), морфологічної (фіналь) (2), акцентуаційної адаптації (3): **1**) [m] → M → m; [ḥ] → α → a; [r] → ρ → p; **2**) [ḥ] → α(μ) → ия, ія; **3**) акцентуацію змінено. У процесі адаптації імені з'явився інтервокальний j «йот». Як зазначає А. Толкачов, «найраніше виник інтервокальний j в кінцевих групах: Марі – a > Марі - j - a» [31, с. 259]: מָרְיָם (Μαρία) (ж.) → μετὰ Μαρίας → з Марією (1a), з Марією (1b), з Марією (2, 3, 4) [Мт 2:11].

Біблісантропонім Марія має 65 контекстуальних реалізацій (13 у старозавітному тексті). Його, за різними припущеннями, уживають для найменування 4 чи 7 осіб: **1**) мати Ісуса Христа... מָרְיָם אִתּוֹ הָיָה הַיּוֹדֵם אֶת־הַיְלֵד עִמָּרְיָם אִתּוֹ → πρὸς παρθένον ἐμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου Δαυὶδ καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαρίας → до діви, зарученої чоловікові, на ім'я Іосифові, з до́му Давидового; а ім'я діви Марія (1a), до діви, зарученої чоловікові, на ймя Йосифові, з до́му Давидового; а ймя діви Марія (1b), до діви, що заручена з мужем бу́ла, на ім'я йому Йосип, із до́му Давидового, а ім'я діви – Марія (2), до діви, зарученої чоловікові, на ім'я Йосиф, з Давидового до́му; ім'я ж діви було Марія (3), до діви, зарученої з чоловіком на ім'я Йосип, із до́му Давида; а ім'я діви – Марія (4) [Лк 1:27]); **2**) Марія Магдалина, яка походила, згідно зі своїм прізвиськом з міста Маг дали...; **3**) М(арія) з Витанії була сестрою Марти і Лазаря...; **4**) Марія Клеопова...; **5**) мати Івана Марка...» [3, с. 552]; **1**) Марія з Лазарету, Непорочна Діва, мати Господа Ісуса Христа;... Марія з Лазарету – це щаслива мати Ісуса Христа, а одночасно це скорботна мовчазна мати любови. **2**) Марія Магдалина, цебто з місцевості Магдала... Немає жодної підстави ототожнювати Марію Магдалину з безіменною грішницею в Луки 7:36 – 50. **3**) Марія з Віфанії, Юдея, сестра Лазаря і Марти... **4**) Марія з Єрусалиму, мати Івана Марка, сестра Варнави... **5**) Християнка в Римі, яку вітає апостол Павло в своїм Посланні... **6**) Марія, мати Якова Молодшого й Йосипа чи Йосії... **7**) Марія Клеопова, цебто жінка Клеопи (Івана 19:25)» [27, с. 235–236].

Зважаючи на важливість цієї персони в біблійній історії, констатуємо, що у святописемному тексті (Новий Завіт) вкрай обмежено згадують про нього. Іноді ця згадка має форму описової конструкції: $\text{לֵבַלְבָּי שֵׁשׁ עָמְדָה מִסָּבִיב מִן הַחֹצֵה מִן הַמַּרְבֵּץ וְהָיָה עִוְתָהּ} \rightarrow \text{είσθηκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ} \rightarrow \text{Стояла ж коло хреста Ісусового ма́ти іо́го та сестра́ ма́тери іо́го, Ма́рія Клеопова, та Ма́рія Магдали́на (1а), Стояла ж коло хреста Ісусового ма́ти Йо́го та сестра ма́тери Йо́го, Ма́рия Клеопова, та Ма́рия Магдалина (1б), Під хрестом же Ісуса стояли – Йо́го ма́ти, і сестра Йо́го ма́тері, Ма́рия Клеопова, і Ма́рия Магдали́на (2), сестра йо́го ма́тері, Ма́рия Клеопова (3), Бі́ля Ісусового хреста стояли Йо́го ма́ти, сестра Йо́го ма́тері, Ма́рия Клеопова і Ма́рия Магдалина (4) [Ів 19:25]. Також «на небагато відомих фактів про історичну Марію накладено численні пласти символіки... Образ Марії сформовано під впливом різноманітних богословських і релігійних позицій» [25, с. 599].$

Про активне засвоєння біблісантропоніма в антропонімній системі мови-реципієнта свідчить значна кількість похідних утворень (*зменшено-пестливих, гіпокористичних форм імені*): **«Марія (Ма́р'я)... а) Ма́рійка, Ма́ріська, Ма́ріська, Ма́річка, Ма́річка, Ма́руся, Ма́русіна, Ма́русінка, Ма́русенька, Ма́русечка, Ма́русейка, Ма́ня, Ма́нюня, Ма́нюся, Ма́нюта, Ма́нютка, Ма́нюра, Ма́ша, Ма́шенька, Ма́шечка, Ма́шуня, Му́ра, Му́ся; б) Ма́р'єчка, Ма́р'їчка, Ма́р'юня, Ма́р'юся, Ма́р'юсенька, Ма́р'юсечка»** [4, с. 158–160] та прізвищеві найменування, що утворилися на його основі: **«Ма́рієнко⁵ ...** Матронімічне, утв. за допомогою суф. -єнк-о від жін. вл. імені *Ма́рія*; перв. значення – “син Ма́рії”» [22, т. 1, с. 654]; **«Ма́рійовський...** Відтопонімічне, утв. за допомогою суф. -ськ- від ойконіма Ма́ріївка... або від жін. вл. імені Ма́рія за допомогою складного суф. -ов-ськ- з відтінком матронімічності» [22, т. 1, с. 654]; **«Ма́рунчак...** Матронімічне, утв. за допомогою суф. -чак від гіпокорист. жін. вл. імені *Ма́рунька* (від Ма́рія); перв. значення: «син Ма́руньки...» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́рунчин...** Матронімічне, утв. за допомогою суф. -ин від гіпокорист. жін. вл. імені *Ма́рунька* (від Ма́рія); перв. словосполучення *Ма́рунчин син (зя́ть)...*» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́руняк...** Матронімічне, утв. за допомогою суф. -ак від гіпокорист. жін. вл. імені *Ма́руня* (від Ма́рія); перв. значення: «син Ма́руні...» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́русєнко...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -єнк-о від гіпокорист. жін. вл. імені *Ма́руся* (від Ма́рія); перв. значення – «син Ма́русі...» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́русєк див. Ма́русяк»** [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́русьик...** Утв семант. способом від пестл. жін. вл. імені *Ма́русьик* (від Ма́рія)...» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́русьин...** Матронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ин від гіпокорист. вл. імені Ма́руся (від Ма́рія); перв. словосполучення *Ма́русьин син (зя́ть)»* [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́русьич...** Матронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ин від гіпокорист. вл. імені *Ма́руся* (від Ма́рія); перв. значення «син Ма́русі...» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́русій...** Утв. за допомогою суф. -ич від гіпокрис. жін. вл. імені *Ма́руся* (від Ма́рія); перв. значення з відтінком матронімічності або насмішки...» [22, т. 1, с. 657]; **«Ма́руся...** Утв. семант. способом від гіпокорист. вл. імені *Ма́руся* (від Ма́рія); перв. значення «син Ма́русі...» [22, т. 1, с. 658]; **«Ма́русяк...** Матронімічне, від гіпокрис. жін. вл. імені *Ма́руся* (від Ма́рія); перв. значення «син Ма́русі...» [22, т. 1, с. 658] та ін.

⁵ З-поміж переліку означених прізвищ вилучено чужомовні, наприклад: Ма́ріуца (румунське за походженням), або ж утворені від чужомовних форм адаптації біблійних імен (окрім часто вживаних), зокрема: Юзевич (від польського зменш.-пестл. Юзьо) та ін.

Важливо зауважити, що: «**Марія** в усі часи була уособленням духовної чистоти, великої материнської любові, її образ надихав митців слова: *Марія* сина привела. Єдиную тую дитину, Що нас од каторги спасла! І пресвятая, неповинна, За нас, лукавих, розп'ялась! (Т. Шевченко)» [13, с. 153–154].

В українській мові знаходимо чимало синонімічних найменувань Марії, матері Ісуса Христа: «**Богородиця... Богоматір, Божа [Господня] Мати, Мати [Матір] Божа, Пречиста Діва [Мати], Діва Марія, Владичиця⁶ церк., Цариця Небесна церк., Пресвята ж. р., церк., Пречиста ж. р., церк., Мадонна** (у католиків). *Лукія щодня молиться Богородиці, знає молитви, життя святих читала* (О.Донченко); *З щедрівок, які взимку виспівувались під вікнами добрих людей, я знав, що за плугом навіть сам Бог ходив, а Богоматір носила їсти орачам* (М.Стельмах); [Матушка ігуменя:] *Даруй, Боже, тільки нашим розум добрий...* [Голоси:] *Пошли, Боже, даруй, Владичице святая!* (Панас Мирний); *Вона благала Пресвятую, Щоб та її... щоб та спасла, Щоб одурить її не дала – Пренепорочная!* (Т. Шевченко); *І їхала [Катерина] селом серед святочно вбраних людей, їхала на велике посміховище, а людям хотілося на коліна падати, мовби Маданну на осяті побачили в ризах срібносніжних* (Г. Хоткевич)» [28, т. 1, с. 79].

Варто зауважити, що «Богородиця, Богоматір – жіноче божество у багатьох релігіях, Богиня-мати» [23, с. 41]. У координатах християнського віровчення культ Богородиці склався «під впливом східн(их) релігій, де особливо шанувалися жінки-богині родючості, матері божеств(енних) синів» [23, с. 41]. Тривалі теологічні дискусії щодо інтерпретації образу Диви Марії завершилися «на III Вселенському соборі в Ефесі (431)», де відбулося «визнання її як Б(огородиці)» [23, с. 41].

Культ Богородиці розповсюджений серед різних християнських конфесій. «Найбільш популярним він є в католицизмі, де вона іменується Мадонною. Тут розроблено ціле вчення про Діву Марію – маріологія... В Україні Б(огородиця) здавна вважалася заступницею перед Богом, покровителькою хліборобів. Свою небесну патронесу бачили в Діві Марії запорізькі козаки» [23, с. 41].

В українському мовнокультурному вимірі ««Богородиця» – символ Матері, Цариці Небесної, життя, світла, мудрості, таїни, любові, заступництва» [33, с. 471]. Вона синтезувала у собі риси протоукраїнського та власне християнського божества.

Зі слів Петра Мацьківа «Богородиця – центральний персонаж (українського – Т. Г.) фольклорного дискурсу (колядок)» [15, с. 146]. У системі фольклорного дискурсу виявлено «розмаїту палітру імен Марії... Домінантним мотивом, який розглядається в Богородичних онімах, є мотив святості, що реалізується такими атрибутами, як *чиста, пречиста, непорочна, предвічна, пречудна, єдина, Богомати, Божа невіста, вибрана, благодатна, святая*. Цей образ святості (сакральності) вербалізується через амбівалентні Божі ознаки – *прескверна Агниця, предвічна, пречудна, єдина*, що урівнюють, характеризують Діву Марію з Богом у сутнісному вияві... Її зв'язок з Богом-Синоном транслюється в онімах *Божа невістка, Божа мати*... Незначна кількість Богородичних онімів (*Марія, Панна, Лелія*) відображають профанну сферу, світський характер, суто народне трактування цього образу... Характерною ознакою функціо-

⁶ «Лексема *владичиця*, яка теж відома з XII ст. зі значенням “Богородиця”, зберігається і в сучасній українській мові» [15, с. 198].

нування зазначених онімів є поєднання в них сакрального і профанного планів – *Пречиста Панна, непорочна Лелія, Марія чиста, Пречиста Діва Марія* та ін.» [15, с. 147].

Мовознавець Надія Бабич, опрацювавши тематично зібрані фольклорні тексти, а також тексти молитов, подає розлогу систему варіантних (28) найменувань Богородиці («щього кодового імені») [2, с. 128].

Святий Йосип Обручник. Важливим фігурантом біблійної історії стала постать Йосипа, юридичного чоловіка Марії й батька Ісуса: $\text{אִישׁ מְרִיָם שֶׁנֶּחְמָה לְיֵשׁוּעַ הַמְּקֵרֵהוּ} \rightarrow \text{Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγέννηθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός} \rightarrow$ а Яков породив Іосифа чоловіка Маріиного, що від неї родивсь Ісус, на прізвище Христос (1а), а Яков породив Йосифа чоловіка Маріиного, що від неї родивсь Ісус, на прізвище Христос (1б), А Яків породив Йосипа, мужа Марії, що з неї родивсь Ісус, званий Христос (2), у Якова – Йосиф, чоловік Марії, з якої народився Ісус, що зветься Христос (3), Яків породив Йосипа, чоловіка Марії, від якої народився Ісус, названий Христом (4) [Мт 1:16].

Зі слів Костянтина Костіва, це був: «Син Ілія (Луки 3:23, за Матвієм 1:16 – син Якова), муж Марії, матері Ісуса Христа, справедливий, походив із дому й династії Давида, жив у Назареті, Галилея, працював як тесля (Матвія 13:55; Марка 6:3)... Місцеві люди вважали Йосипа за дійсного батька Ісуса Христа» [23, с. 205]: $\text{הָיָה לְיוֹסֵף הַמְּקֵרֵהוּ אִישׁ מְרִיָם שֶׁנֶּחְמָה לְיֵשׁוּעַ הַמְּקֵרֵהוּ} \rightarrow \text{μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ} \rightarrow$ Скоро іого матір Марію заручено Іосифові (1а), Скоро Його матір Марію заручено Йосифові (1б), Коли Його матір Марію заручено з Йосипом (2), Марія, його мати, була заручена з Йосифом (3), Коли Його мати Мрія була заручена з Йосипом (4) [Мт 1:18].

В енциклопедії Брокгауза зазначено: «З двох генеалогій Ісуса Христа ... генеалогією Й(осипа) зазвичай вважають список, наведений у Мт 1:1–16. Більше про походження Й(осипа) нічого не відомо. Крім євангельських розповідей про народження й дитинство Ісуса про Й(осипа) більше ніде не згадано (востаннє – в Лк 2:41–51). Це дозволяє припустити, що Й(осип) помер молодим. Він був теслею (Мт 13:55). І, ймовірно, навчив цьому ремеслу Ісуса» [3, с. 410–411].

Біблійна історія згадує про нього як про праведну людину ($\text{וְיֹסֵף הַמְּקֵרֵהוּ אִישׁ יָשָׁר צַדִּיק הָיָה} \rightarrow \text{Ἰωσήφ δὲ ὁ ἄνθρωπος αὐτῆς, δίκαιος ὢν} \rightarrow$ Іосиф же чоловік її, будучи праведний (1а), Йосиф же чоловік її, будучи праведний (1б), А Йосип, муж її, будучи праведний (2), Йосиф, її чоловік, будучи праведний (3), А Йосип, її чоловік, будучи праведний (4) [Мт 1:19]), що виконує Божі накази: $\text{וְיֹסֵף הַמְּקֵרֵהוּ אִישׁ יָשָׁר צַדִּיק הָיָה} \rightarrow \text{Ἰωσήφ υἱὸς Δαυΐδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου} \rightarrow$ Іосифе, сину Давідів, не бійся взяти до себе Марію, жінку твою (1а), Йосифе, сину Давідів, не бійся взяти до себе Марію, жінку твою (1б), «Йосифе, сину Давідів, не бійся прийняти Марію, дружину свою...» (2), «Йосифе, сину Давида, не бійся узяти Марію, твою жінку...» (3), Йосифе, сину Давідів, не бійся прийняти Марію, дружину свою (4) [Мт 1:20], які він отримує через божественну з'яву: $\text{וְיֹסֵף הַמְּקֵרֵהוּ אִישׁ יָשָׁר צַדִּיק הָיָה} \rightarrow \text{ἰδὸν ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων} \rightarrow$ ось ангел Господень являється Іосифові уві сні, глаголючи (1а), ось ангел Господень являється Йосифові вві сні, глаголючи (1б), ось ангел Господній з'явився у сні Йосифові та й сказав (2), ангел Господній з'явився вві сні Йосифові (3), то Господній ангел з'явився в сні Йосифові й сказав (4) [Мт 2:13].

Біблісантропонім Йосип вважають «гіпокористикою від **yōsīp-ʿel* подібне *yōsīpāh*... Традиція зберегла два пояснення цього імені; одне пов'язує його з коренем

У новочасних перекладах ці біблієоніми передано або, згідно з грекомовною традицією, через іо- (використовують Панько Куліш та Іван Пулюй у перекладі (1а), або відтворено автентичну вимову і передано через йо-. $\eta\sigma\iota\upsilon$ → Ἰωσήφ (ч.) → **Іосій** (1а), **Йосій** (1б), **Йосип** (2), **Йосиф** (3), **Йосип** (4) [Мт 13:55]; $\eta\sigma\iota\upsilon$ → Ἰωσήχ (ч.) → $\tau\omicron\upsilon$ Ἰωσήχ → **Іосифів** (1а), **Йосифів** (1б), сина **Йосихового** (2), сина **Йосеха** (3), *сина Йосиха* (4) [Лк 3:26].

У біблієзнавчій літературі білієонім Йосип функціонує з означеннями (*святий* Йосип, *праведний* Йосип). «Спосіб його життя, – зазначає Сергій Аверинцев, – характеризується словом «праведник» ($\text{הַיְהוֹשֻׁעַ הַצַּדִּיק הַזֶּה}$ → $\text{Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν}$ → **Іосиф** же чоловік її, *будучи праведний* (1а), **Йосиф** же чоловік її, *будучи праведний* (1б), **А Йосип**, *муж її, будучи праведний* (2), **Йосиф**, *її чоловік, будучи праведний* (3), **А Йосип**, *її чоловік, будучи праведним* (4) [Мт 1:19])» [1, с. 119]. В апокрифічній та біблієзнавчій літературі біля біблієантропоніма Йосип стоїть номен «Обручник»⁷.

Образ біблійного Йосипа має різні інтерпретації в східній та західній традиціях. На «православному Сході» «згідно з апокрифічною традицією, Й(осипа) уявляли вдівцем дуже похилого віку, батьком кількох дітей [згаданих в євангельській оповіді як «брати» Ісуса (Мт 13: 55; Мр 6:3), яких, втім іноді ототожнюють з дітьми Клеопи (Ів 19:25)], обраним для перебування поруч із Марією почасти і за свою поважно-безгрішну старість (ці уявлення широко вплинули на іконографію)» [1, с. 120]. На «католицькому Заході», зокрема «у католицькій містиці до 15 ст. (особливо у колі французького релігійного мислителя Ж. Гертсона) відроджується накреслене у деяких латинських отців Церкви уявлення про Й(осипа) як незайманого, відтак ніщо не заважало зображати його молодим (як у Рафаєлевих «Заручинах Марії»)» [1, с. 120].

Алла Коваль у дослідженні «Спочатку було слово» зазначає: «Йосип Обручник (грецьке слово, яким його називають в апокрифі, може перекладатися «столяр», «тесля»). Він теж є нащадок царя Давида, але живе як простий, небагатий ремісник...» [13, с. 150]. Таке тлумачення потребує уточнення.

Безперечно, у святописемному тексті не безпосередньо, а опосередковано зазначено, що Йосип був теслю (« הַקָּרֵן (т) – «майстер ремісник»; « קָרֵן-בְּרֵנִי (т) – «слюсар, коваль»; « רֵשֶׁת־קָרֵן (т) – «столяр» [9, с. 150–151]; $\text{τέκτων, υιος, ὁ/ῆ – 1}$ ремесло...; 2) будівельник, майстер...; 3) художник, творець...» [7, т. 2, с. 1610]): (Див. цсл. текст: $\text{נִהְיֶה לִּי עֵץ הַתֵּקֶטֶוֹן}$) → $\text{οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας καὶ ἀδελφὸς Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφου καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος;}$ → **Хибá ж сей не тесля, син Маріі, брат Яковів, и Іосіів, и Юдин, и Сімонів?** (1а), **Хибá ж сей не тесля, син Маріі, брат Яковів, і Йосіів, і Юдин, і Сімонів?** (1б), **Хибá ж Він не тесля, син Маріін, брат же Якову, і Йосипу, і Юді та Сімонові?** (2), **Хибá ж він не тесля, син Маріі, брат Якова, Йосифа, Юди та Симона?** (3), **Хибá Він не тесля, не син Маріі та не брат Якова, Йосіі, Юди і Симона?** (4) [Мк 6:3]; $\text{וְעַתָּה יָבֹאוּ אֵלַי הַבְּנוֹתֵי יְהוָה לְבָנוֹת מְרִיָם וְיִשְׁמְעוּן וְיִהְיֶה לָּהֶן חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה}$ → $\text{οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τοῦ τέκτονος υἱος; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαρίας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;}$ → **Хибá він**

⁷ «**Йосип Обручник** – за християнськими віровченням, законний чоловік Пресвятої Діви Марії та охоронник її невинності; опікун, годувальник і вихователь Ісуса Христа у його дитячі та отроцькі роки; як голова Святої Родини вважається хоронителем християнських родин» [12, с. 264].

синонімічне до прізвищ *Йосипенко, Йосипович...*» [22, т. 1, с. 421]; «**Ќосип...** Утв. семант. способом від вл. імені *Осип*» [22, т. 2, с. 771]; «**Осипѐнко...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -енк-о від вл. імені (прізвиська) *Осип...*; перв. значення – «син Осипа»...» [22, т. 2, с. 771]; «**Осипішин...** Матронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ин від назви матері *Осипиха* (=дружина Осипа); перв. словосполучення *Осипів син (зять)*» [22, т. 2, с. 771]; «**Ќосипів...** Патронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ів (-ов) від вл. імені (прізвиська) *Осип*; перв. словосполучення *Осипів зять (син)*...» [22, т. 2, с. 771]; «**Ќосипов...** Патронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ов від вл. імені (прізвиська) *Осип*; перв. словосполучення *Осипов зять (син)*...» [22, т. 2, с. 771]; «**Осипович...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ович від вл. імені (прізвиська) *Осип...*; перв. значення – «син Осипа»...» [22, т. 2, с. 771]; «**Осипчук...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -чук від вл. імені (прізвиська) *Осип...*; синонімічне до прізвищ *Осипович, Осипенко...*» [22, т. 2, с. 771].

До цього переліку додаємо й часто вживані в українському антропоніміконі прізвища: «**Юзепчук...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ук від вл. імені *Юзеп* (від Юзеф, Йосип) перв. значення – “син Юзепа”...» [22, т. 2, с. 1236]; «**Юзик...** Утв. семант. способом від гіпокорист. вл. імені *Юзик* (від Юзеф, Йосип)...» [22, т. 2, с. 1236]; «**Юськєвич...** Патронімічне, утв. за доп. суф. -евич від гіпокорист. вл. імені (прізвиська) *Юсько* (див.); перв. значення – “син Юська”» [22, т. 2, с. 1241]; «**Юськів...** Патронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ів (-ов) від гіпокорист. вл. імені (прізвиська) *Юсько* (див.); перв. словосполучення *Юськів син (зять)*» [22, т. 2, с. 1241]; «**Юськович...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ович від гіпокорист. вл. імені (прізвиська) *Юсько* (див.); синонімічне до прізвища *Юськевич*» [22, т. 2, с. 1241]; «**Ющак...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ак від гіпокор. вл. імені (прізвиська) *Юсько...*; перв. значення – «син Юська»...» [22, т. 2, с. 1242]; «**Ющенко...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -енк-о від гіпокорист. вл. імені (прізвиська) *Юсько...*; синонімічне до прізвища *Ющак...*» [22, т. 2, с. 1242]; «**Юцішин...** Матронімічне, утв. з субстантивованого присв. прикметника з суф. -ин від назви матері *Юциха* (=дружина Юська); перв. словосполучення *Юцишин син (зять)*» [22, т. 2, с. 1242]; «**Ющук...** Патронімічне, утв. за допомогою суф. -ук від гіпокорист. вл. імені (прізвиська) *Юсько...*; синонімічне до прізвища *Ющак, Ющенко...*» [22, т. 2, с. 1242].

Бібліантропонім Йосип функціонує й у структурі приказок: «Нехай св. Ёсип на все добре переносить (як що недобре присниця)» [35, с. 500]; «Сміливий Йось: крізь засувку гучжа» [34, с. 469], де «**Гучж! меж.** = **Гуджа**» [26, т. 1, с. 344]; «**Гудж! гудж! меж.** = **Гиджга**» [26, т. 1, с. 336]; «**Гиджга, меж.** Крик для натравливання собаки. Тоже, что и **кусі, гець.** *Сірко за тим вовоком..., а чоловік кричить: «Гиджга, Сірко!»* Рудч. ...» [26, т. 1, с. 282].

Елементи святописемного тексту завжди були й будуть важливим об'єктом різноаспектних наукових (теологічних, лінгвістичних, культурологічних, філософських та ін.) студій. Значна частина святописемного антропонімічного матеріалу поповнила іменники країн, які прийняли християнство. Святописемні бібліантропоніми, трансформувались у мовнокультурний вимір мови-реципієнта, витворили розгалужену сітку похідних утворень (гіпокористики, прізвищеві найменування та ін.).

Біблісантропоніми Авраам – Сара та Марія – Йосип – не лише значимі компоненти біблійної історіографії, а й імена, що символізують духовний пошук (Авраам – Сара), духовну досконалість (Марія – Йосип).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аверинцев С.* Софія – Логос: Словник. – 2-е видання / Сергій Аверинцев ; [упор. та передм. К. Сігов]. – К. : Дух і Літера, 2004. – 640 с.
2. *Бабич Н. Д.* Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки : [збірник науково-дидактичних праць]. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2009. – 216 с.
3. Библиейская энциклопедия Брокгауза. Chrisliche Verlagsbuchhandlung Paderborn. Lexicon zur Bibel. 1994. Brockhaus Verlag Wuppertal. / [авт.-сост. Фриц Ринекер, Герхард Майер] ; пер. с нем. В. М. Иванова и др. – Кременчуг, 1999. – 1088 с.
4. Власні імена людей : словник-довідник / [авт.-упор. Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська]. – К. : Наукова думка, 1996. – 356 с.
5. *Горбаневский М. В.* В мире имен и названий / М. В. Горбаневский. – М. : Знание, 1987. – 208 с.
6. *Грановская Л. М.* Словарь имен и крылатых выражений из Библии / Л. М. Грановская. – М. : ООО «Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2003. – 288 с.
7. *Дворецкий И. Х.* Древнегреческо-русский словарь: в 2 т. / И. Х. Дворецкий. – М. : Гос. изд-во иностранных национальных словарей, 1958. – 1904 с.
8. Евангельский словарь библейского богословия / [под ред. Уолтера Элуэлла] ; перевод В. Н. Гаврилова. – СПб. : Библия для всех, 2000. – 1232 с.
9. Еврейско-русский словарь / [сост. М. Дрор при участии И. Гурии и И. Керена; под ред. Ш. Эвен-Шошана и И. Керена]. – Изд-во «Ам Овед Тель-Авив». – 460 с.
10. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [редкол. : О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1983. – Т. 4: (Н – П). – 2003. – 656 с. – (Словники України).
11. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / [сост. А. Преображенский]. – в 4 т. – М. : Типография Г. Лиссиера и Д. Совко, 1910 – 1914. – Т. 1 (А – О). – 674 + v с.
12. Знаки української етнокультури : словник-довідник / [авт.-упор. Жайворонок В. В.]. – К. : Вид-во Довіра, 2006. – 704 с.
13. *Коваль А. П.* Споконвіку було Слово. Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
14. Малороско-німецький словар : у 2 т. / [уложили Євгеній Желеховский та Софрон Недільский]. – Львів, 1886. – VIII + 1118 + 10 с. – Т. 1: (А – О). – 1886. – VIII + 590 с. + 10 с. / Електронний ресурс // Режим доступа: zheleh_tom1_WinDjView.
15. *Мацьків П.* Концептосфера Бог в українському мовному просторі : [монографія] / Петро Мацьків. – Дрогобич : Коло, 2007. – 332 с.
16. *Мечковская Н. Б.* Язык и религия : [пособие для студентов гуманитарных вузов] / Н. Б. Мечковская. – М. : Агентство «ФАИР», 1998. – 352 с.
17. Мифы народов мира: энциклопедия : в 2-х т. / [гл. ред. С. А. Токарев]. – М. : Советская Энциклопедия, 1992. – Т. 1: (А – К). – 671 с.

18. Новый Библиейский словарь: Ч. 1. Библиейские персонажи / [пер. с англ.] – СПб. : Мирт, 1999. – 437 с.
19. *Отин Е.* Словарь коннотативных собственных имен / Е. Отин. – М. : ООО «А Темп», 2006 – 440 с.
20. Полный церковно-славянский словарь / [сост.: Г. Дьяченко]. – М. : Изд-во «Отчий дом», 2004. – 1120 с. – (Репринт).
21. *Прот. Александр Мень.* Исагогика. Курс по изучению Священного Писания. Ветхий Завет / Прот. Александр Мень ; [ред. кол. : свящ. Г. Чистяков, Р. Адамьянц, В. Лихачев, П. Мень] – М. : Общедоступный Православный Университет основанный протоиереем Александром Менем, 2000. – 631 с.
22. *Редько Ю.* Словник сучасних українських прізвищ : у 2-т / Юліан Редько. – Львів, 2007. – Т. 1: (А – М). – XXVI, 720 с. – Т. 2: (Н – Я). – 721 – 1438 с.
23. Релігієзнавчий словник / [за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика]. – К. : Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
24. *Сарна Н. М.* Завет (Бытие 15–17) / Н. М. Сарна // Библиейские исследования : сборник статей / [сост. проф. Барух Шварц]. – Вып. 1. – Москва, 1997. – С. 151–169. – (תלמוד Академическая серия).
25. Словарь библиейских образов / [под общ. ред. Л. Гайкена, Дж. Уилхоята, Т. Лонгмана III]; перев. Б. Скороходова. – СПб. : Библия для всех, 2005. – 1423 с.
26. Словарь української мови: у 4 т. / [упор. Борис Грінченко]. – К. : Наукова думка, 1996. – Т. 1: (А—Ж). 1996. – 494 с.
27. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів / [авт.-укл. К. Костів]. – К., 1995. – 429 с. – (Репринт).
28. Словник синонімів української мови : у 2 т. / [А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Голова щук та ін.]. – К. : Наукова думка, 2006. – (Словники України).
29. Старославянский словарь (по рукописям X–IX веков) / [под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой]. – 2-е изд., стереотип. – М. : Изд-во «Русский язык», 1999. – 842 с.
30. *Сузнель, де Аннік.* Символіка людського тіла / Аннік де Сузнель; [пер. з фр.]. – К. : Знання-Прес, 2003. – 566 с.
31. *Толкачев А. И.* Основные факторы фонетических изменений в заимствованных греко-христианских именах в древнерусском языке / Толкачев А. И. // Славянское языкознание. VII Международный съезд славистов. Варшава, август 1973 г. – М. : Наука, 1973 – С. 252–271.
32. Толковый словарь живого великорусского языка / [авт.-сост. В. Даль]. – М.: Книжный клуб, 1998 – 1743 + X. / Электронный ресурс // Режим доступа: http://slovari.yandex.ru/~книги/Толковый_словарь_Даля.
33. Україна в словах : Мовокраїнознавчий словник-довідник : [навчальний посібник] / [упор. і кер. авт. кол. Н. Данилюк]. – К. : ВЦ «Просвіта», 2004. – 704 с.
34. Українські народні прислів'я та приказки / [Й. Багмут, В. Бобкова, А. Багмут]. – К. : Держ. вид-во худ. л-ри, 1963. – 791 с.
35. Українські приказки, прислів'я, і таке інше / [збірники О. В. Марковича та ін.; уклад М. Номис; упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка]. – К. : Либідь, 1993. – 768 с. – (Літературні пам'ятки України).
36. *Цыганенко Г. П.* Этимологический словарь русского языка / Г. П. Цыганенко : [более 5000 слов]. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Рад. шк., 1989. – 511 с.

37. Щедровицкий Д. В. Введение в Ветхий Завет. Пятикнижие Моисеево / Д. В. Щедровицкий : Т. I. Книга Бытия. – [изд. 2-е, испр. и доп.]; Т. II. Книга Исход. – [изд. 2-е, испр. и доп.]; Т. III. Книги Левит, Чисел и Второзакония. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : Теревинф, 2001. – 1088 с.
38. Штейнер Е. Сокрытое прошлое / Е. Штейнер // Имя твое. Сборник 1. Имена личные, фамилии, псевдонимы, генеалогия, топонимика, нумерология, фольклор. – Иерусалим : Beseder Ltd, 1993. – С. 6 – 11.
39. A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature. – Third edition / [revised and edited by F.W. Danker]. – Chicago and London, 2000. – 1796 p.
40. Dictionary of Deities and Demons in the Bible / [Ed.: K. van der Toorn, B. Becking, P. W. van der Horst]. – 2-nd extensively revised edition. – Leiden : Brill, 1999. – 960 pp.

ДЖЕРЕЛА

- Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. – Druckhaus Gummersbach, West-Germany, 1988. – 1522 с (Переклад Івана Огієнка).
- Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа: З 4-го повного перекладу Біблії / [пер. з давньогрецької о. Рафаїл Турконяк]. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2003. – 317 с.
- Святе письмо Нового Завіту мовою русько-українською переклали вкупі П. А. Куліш и Др. И. Пулюй, Відень, 1871. – Печатано у Львові в друкарні Товариства имени Шевченка, 1880. – 464 с.
- Святе письмо Старого і Нового Завіту мовою русько-українською / Репринтне видання Нью Йорк, Лондон, 1903. Переклад П. О. Куліша, І. С. Левицького і д-ра І. Пулюя. – Союз біблійних товариств, USA, Sweden, 1991. – 825 + 249 с.
- Святе Письмо Старого та Нового Завіту. – United Bible Societies, 1990. – 1070 + 324 с. (Переклад Івана Хоменка-Плюти).
- Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке с параллельными местами. – М. : Российское Библейское Общество, 2001 – (Репринтное издание).
- Повна Симфонія до Святого Письма Старого і Нового Завіту / [авт.-уклад. і від. ред. П. Смуk]. – Львів : Свічадо, 2004. – 1312 с.
- Тора: Пятикнижие и Гафтарот (חמשה חומשי תורה עם ההפטרות). Ивритский текст с русским переводом и классическим комментарием «Сончино» / [сост. д-р Й. Герц]. – М. : Мосты культуры – Иерусалим : Гешарим, 2006 (5761). – 1456 с.
- The Greek New Testament. Fourth Revised edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, and Allen Wikgren. Fourth revised edition, 2nd print. Deutsche Bibelgesellschaft. — Germany : Printed in Germany by Biblia-Druck, D-Stuttgart. – 1994. – xiii, 918 p.
- Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. – Duo volumina in uno. – Deutsche Bibelgesellschaft. – Printed in Germany by Biblia-Druck, Stuttgart. – 1184 + 941 p.
- הברית החדשה. Новый Завет по-еврейски и по-русски. The Society for distributing Hebrew Scriptures. – England : Printed in England by Clays Ltd, St Ives plc, 1996. – 518 p.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Бут — Перша книга Мойсеєва: Буття
Гал — Послання апостола Павла до галатів
Євр — Послання апостола Павла до євреїв
Ів — Євангеліє від Івана
Лк — Євангеліє від Луки
Мк — Євангеліє від Марка
Мт — Євангеліє від Матвія
1 П — Перше соборне послання апостола Петра
Рим — Послання апостола Павла до римлян
Тов — Книга Товита
Як — Послання апостола Якова

Стаття надійшла до редколегії 1.03.2011

Принята до друку 7.03.2011

**BIBLICAL ANTHROPONYMS ABRAHAM – SARAH, JOSEPH – MARIA:
SPECIFICITY OF RECEPTION WITHIN THE UKRAINIAN
LINGUOCULTURAL DIMENSION**

Halyna TYMOSHYK

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Applied Linguistic,
1, Universytetska str., r. 233, 79000, Lviv, Ukraine
tel.: +380 (32) 2394355*

The proposed article aims at a linguistic comprehension regarding the nomination of married couples selected by the criterion of their signification in the biblical history, frequency of usage in the Holy Scripture and heterospectral adaptive behaviour within the recipient (Ukrainian) language where they exist at the level of translated Holy Scripture texts and beyond their own limits.

Key words: biblical anthroponym, Holy Scripture text, etymology, renomination, family names.

**БИБЛИЕАНТРОПОНИМЫ АВРААМ – САРА, ИОСИФ – МАРИЯ:
ОСОБЕННОСТИ РЕЦЕПЦИИ В КООРДИНАТАХ УКРАИНСКОГО
ЯЗЫКОВОГО И КУЛЬТУРНОГО ИЗМЕРЕНИЙ**

Галина ТИМОШИК

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинского прикладного языкознания,
ул. Университетская, 1, ауд. 233, 79001, Львов, Украина
тел.: + 380 (32) 2394355*

В предложенной статье объектом лингвистического осмысления стали наименования супружеских пар, отобранные за критерием их значимости в библейской истории, частотой употребления в Священном Писании и разным адаптивным поведением в координатах языка-реципиента (украинского), где они существуют на уровне переводных текстов и вне их пределов.

Ключевые слова: библиеантропоним, текст Священного Писания, этимология, переименование, прозвище.